

Yıl/Year: 4, Sayı/Issue: 10, Ekim/October (Special Issue), 2023, s. 162-172

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date

Yayımlanma Tarihi / The Publication Date

Yayın Geliş Tarihi: 13.08.2023

Yayımlanma Tarihi: 20.10.2023

ISSN: 2757-6000

Dr. Serkan SELÇUK

Hacettepe Üniversitesi Ankara Devlet Konservatuvarı Kompozisyon ve Orkestra Şefliği Anasanat Dalı
Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Üniversitesi İcra Sanatları Fakültesi Bestecilik Bölümü (Misafir
Öğretim Görevlisi),

serkanselcuk75@yahoo.com, ORCID: 0009-0008-2772-9838

FÜGE TEORİK BAKIŞ VE JOHANN SEBASTİAN BACH'IN BWV 998 NUMARALI FÜG ÖRNEĞİ

ÖZET

Füg, tarih boyu müzik eğitiminde önemli yer tutan müzikal bir unsur olarak dikkat çekmektedir. Füg, katı ve keskin kurallar içinde tonal planı olan, tema, karşı tema, codetta gibi yapısal bileşenlerden oluşan müzikal form olarak tanımlanabilir. Kontrpuanı en üst seviyede içinde bulunduran bir müzik türü olan füg formu, özellikle Barok Dönemde zirveye ulaşmıştır. Bu müzik türünün en önemli temsilcisi bir müzik dehası olan Johann Sebastian Bach'dır. Sanatçının yapıtları ile müzik tarihinde önemli bir aşamaya ulaşan füg, müzik teorisi alanında önemli incelemelere konu olmaktadır.

Bu alanda yapılan çalışmalara göre; füğün vazgeçilmez bir parçası olan kontrpuanı anlamak ve öğrenmek, müzik eğitimi alan ve bu alanda kendini geliştirmek isteyenler için önemli bir kazanım olacağı değerlendirilmektedir. Bu sebeple araştırmanın, kontrpuan tekniğinin eser üzerinde gözlemlenmesi, eserin tonal planı, teması, karşı teması, ara müziği, codettası, eser içindeki strettolar ve bunun gibi yazım tekniklerinin analizi, müzikal donanımların gelişimine bu anlamda katkı sunacağı varsayılmaktadır.

Bu çalışmada füg bölümü hakkında bilgi verilmiş, Johann Sebastian Bach'ın BWV 998 numaralı eserinin füg bölümü incelenmiştir. Eserin form yapısı betimsel olarak analiz edilmiştir. Eser notaları Delcamp edisyonu üzerinden finale nota yazım programıyla bilgisayar ortamına aktarılarak veriler, şekiller halinde sıralanmıştır. Araştırmanın alana katkı sunacak bir adım ve geliştirilebilecek yeni çalışmalar için bir zemin olabileceği varsayılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Müzik Formu, Müzik teorisi, Füg analiz, Füg sanatı, Kontrpuan

THEORETICAL PERSPECTIVE ON FUGUE AND THE EXAMPLE OF JOHANN SEBASTIAN BACH'S BWV 998 FUGUE NUMBERED

ABSTRACT

Fugue attracts attention as a musical element that has an important place in music education throughout history. Fugue can be defined as a musical form that has a tonal plan within strict and sharp rules and consists of structural components such as theme, counter-theme and codetta. Fugue form, a musical genre that incorporates counterpoint at the highest level, reached its peak especially in the Baroque Period. The most important representative of this musical genre is Johann Sebastian Bach, a musical genius. Fugue, which has reached an important stage in the history of music with the artist's works, is the subject of important studies in the field of music theory.

According to studies conducted in this field; It is considered that understanding and learning counterpoint, which is an indispensable part of fugue, will be an important achievement for those who study music and want to improve themselves in this field. For this reason, it is assumed that the research will contribute to the development of musical equipment by observing the counterpoint technique on the work, analyzing the tonal plan of the work, theme, counter-theme, interlude music, codetta, strettos in the work and similar writing techniques.

In this study, information about the fugue section was given and the fugue section of Johann Sebastian Bach's work numbered BWV 998 was examined. The form structure of the work was analyzed descriptively. The notes of the work were transferred to the computer environment with the final score writing program through the Delcamp edition and the data were sorted in figures. It is assumed that the research can be a step that will contribute to the field and be a basis for new studies that can developed.

Keywords: Clothing Culture, Art Object, Clothing and Body, Art of Turkey

GİRİŞ

Tarihsel olarak her yönüyle değişime ve yeniliklere tanık olunan 16. Yüzyıl'da, müzik olgusunun yaşayan ve değişimin bir göstergesi olarak ele alınabilecek bir yapı ortaya koyduğu düşünülmektedir. Sözü geçen değişim ve yenilikler, *Antik Yunan Medeniyeti* fikrinsel kazanımlarının, öncelikle Rönesans sanatçılarınca yeniden gündeme getirilerek ele alınması ile başladığını gördüğümüz ve böylelikle bilinçte gelişen bir ilerlemeye dayanmaktadır. Bu çerçevede bilim insanları, aydınlar ya da sanatçılar olarak tanıdığımız toplumun önde gelen isimlerinin, geçmişin bu öncü yaklaşımları dayanağında her alan da ilk modern üretimleri gerçekleştirdikleri söylenebilir. Bu çalışma fikrinsel ilerlemeler ve bunun sonucu toplumun her alanında karşılaşılan değişimlerin müzikal anlamda bir yansıması olarak ele alınabilecek Füg ve dahi sanatçı Johann Sebastian Bach'ın BWV 998 çalışmasını analiz etmektedir.

Füg'ün müzik teorisi alanında önemli bir yeri olduğu bilinmektedir. Yapısal olarak füg, kontrpuan, müzik cümleleri barındırması diğer yandan form ve tonal yapı işleyişi bakımından önem arz eden bir müzik biçimi olmaktadır. Bu sebeple özellikle müzik teorisi eğitim içeriklerinde ortaya konan çalışmalar önemli görülmektedir.

16. yüzyılda bir kilise müziği formu olan motetlerin etkisiyle ricercare türü oluşmuştur. Bu tür org ve lavta için yazılmış çalgısal müzik biçimidir ve dini müzik türlerindedir. İlk füg örneklerini Ricercare'lerde görmek mümkündür. Yine Ricercare'den farklı olarak, din dışı

müzik türü olan Canzona’da da füg yapısını görmek mümkündür. Bu gelişme yönünde aklı gelen erken ve orta dönem Barok besteciler öncelikle Gabrieli, Sweelinck, Scheidt ve Froberger'dir (Hodeir, 2003: 34-35).

Füg, yeni bir tür olmasına karşın, kronolojik olarak 17. yüzyılın sonlarında, Pachebel gibi Güney Almanya bestecilerinin ve Buxtehude gibi Kuzey Almanya bestecilerinin kullanmış oldukları başlıca türlerden olmaktadır. Ancak Eşit Düzenlik Klavye Fügleri, Füg Sanatı Fügleri, Org Fügleri gibi bu türün en kusursuz örnekleri olarak gösterilen eserlerin, 18. yüzyılın ilk yarısında dahi Alman besteci Johann Sebastian Bach tarafından gerçekleştirildiği bilinmektedir (Usmanbaş, 1990: 38).

Araştırma örneklemini olarak incelenen Johann Sebastian Bach’ın BWV 998 numaralı eseri 1735 yılı civarında Leipzig’de lavta ya da klavye için bestelenmiştir. Bestecinin klavye ve lavta için yazdığı birçok eser vardır. Lavta için sol minör süit (BWV 995), No. 1 mi minör (BWV 996), No. 2 do minör (BWV997), klavye için do minör envansiyon (BWV 775), re minör envansiyon (BWV 779), fa majör envansiyon. (BWV 788) bu çalgılar için yazılmış en önemli eserler olarak sayılabilir.

Eserin, ilgililer için kontrpuan teknik analizi, tematik yapıyı anlama, müzikal anlatım ve müzikal düşüncenin gelişmesi bakımından katkı sunması amaçlanmaktadır.

YÖNTEM

Bu araştırmanın konusu ve kapsamı gereği, tarama tekniğinden yararlanılmış, örneklem olarak seçilen eserin müziksel ve eğitsel açıdan analizleri yapılarak incelenmiştir. Eser, Jean François Delcamp’ın edisyonu üzerinden incelenmiş; finale müzik programı üzerinden bilgisayar ortamına aktarılmış ve yapılan incelemeler bilgisayarda hazırlanan notalar üzerinden görselleştirilmiştir.

Füg terimi Latince kökenlidir. ‘Fuga’ ismi kaçmak anlamına gelen sözcükten türemiştir. Kaçma kelimesi temanın bir sestem başka bir ses partisine geçiş yapmasından dolayı bu isim verilmiştir. Füg isminin genel anlamı birbirini takip eden müzikal fikirlerin üst üste bindirildiği topluluk olarak nitelendirilebilir.

Füg’e Genel Bakış

Füg, kontrapuntal deyişte, ‘konu’ denen kısa ama belirgin bir doğrucu temayla işlenmiş, taklitler kullanan bir parçadır. 17. yüzyılda ortaya çıkmış olmakla birlikte, 15. ve 16. yüzyılların polifon yazı geleneklerine bağlanır; bir bakıma bu anlayışın en yüksek noktası demektir.

Başka hiçbir yazıda partilerin eşit değerliliği bunca özenle ele alınmamıştır; başka hiçbir türde ve biçimde bundaki bütünlüğe erişilememiştir. Bu özellikleriyle motetten doğmuş gibi gözükmesine karşın füg çalgısal alana girer (Usmanbaş 1990: 38)

Fügler yapısal olarak birbirinden farklılıklar gösterse de genellikle “Sergi, Gelişme, Dönüş ve Sonuç” bölmelerinden oluşmaktadır. Üç veya dört sesli füglerin sergi bölümünde dört partide de (soprano, alto, tenor, bas) tema, cevap ve kontrapunt ton içerisinde yaptığı girişlerden oluşur. Bu girişler genellikle fügdeki ses sayıları kadardır (üç sesli fügde tema-

cevap-tema, dört sesli fügde ise tema-cevap-tema-cevap) tema ile cevap arasındaki bağlantıyı ara müzikler sağlar.

Gelişme bölümü serginin bölmesinin sonunda duyulan ara müziğin ardından füg temasının majör ise ilgili minör tonalitesinde, minör ise ilgili majör tonalitesinde yeniden duyurulmasıyla başlar. Gelişme bölümünde tema ve kontrapunt farklı tonlarda karşımıza çıkar. Bu bölümde temalar dikey ters hareketle yazıldıysa inici aralıklar çıkıcı, çıkıcı aralıklar inici aralık şeklinde, yatay ters hareketle yazıldıysa temanın sonran başa doğru çevrildiği görülebilir.

Dönüş ve sonuç bölümünde füg teması çeşitli (nota değerlerinin büyümesi, küçülmesi, ters ve çevirme hareketler, temaların ya da parçaların birlikte duyulması gibi) yollarla hatırlatılarak alt dominant geçişiyle ana tonaliteye dönülerek tema son kes duyulur ve codaya girilerek bir kadansla eser tamamlanır.

Füg genellikle “Tema, Cevap ve Kontrapunt” öğelerinden oluşur. Temanın uzunluğu sekiz ölçüye kadar sürebilir. Eserin tonunun kendisi üçlüsü ve beşlisinden başlar ve bir oktavı geçmez. Cevap temanın taklididir. Bu taklit temanın dominant derecesinde yapılır. Cevap üç şekilde yapılır. Plagal: İlgili tonalitenin alt çeken derecesi içerisinde duyulmasına, Real: hiçbir değişiklik yapılmadan aktarılmasına, Tonal ise cevabın temel sestem farklı olarak beşliden başlayarak duyulmasına denir.

Füg içerisinde cevapla birlikte yürüyen melodiye karşı ezgi (kontrapunt) denir. Ara müzik temayla cevapların arasında müzikal bağlantı kurar. Tema ile cevap arasında geçişi codetta sağlar. Eser temasının tamamlanmadan örneğin soprano partisinde duyulan temanın alto ya da tenor ya da bas partisinde cevabın duyulmasıyla yapılan sıkıştırımlara stretto adı verilir. Strettolarda azalmış nota değerlerinde diminue artırılmış nota değerlerinde ise augmante olarak açıklanır ve gelişme bölümünde görülür. Pedal füglerin sonunda codada ya da füg içerisindeki tonik veya dominant sesi üzerinde kullanılır.

Fügün Yapısı

Sergi: Sergide, fügün ses sayısı kadar “giriş” vardır. Örneğin üç sesli fügde çoğu zaman tema- cevap- tema, dört sesli fügde çoğu zaman tema- cevap- tema- cevap olarak partiler birer birer fügün çoksesliliğine katılırlar.

Çok kez cevap- tema ya da tema- cevap aralarında bir veya birkaç ölçülük codetta bulunur. Bu codettalar küçük birer köprüdürler. Bu her fügde olmayabilir (Cangal, 2004: 198). Fügün tema ve cevaplarının her partide tek tek duyduğumuz bu ilk bölme “sergi bölümü”dir.

Fügün 1-28. ölçüleri incelenebilir.

Gelişme: İkinci bölme, “gelişme bölümü” denir. Gelişmenin en dikkat çekici özelliği ara müzik ve modülasyonlardır. Bu bölmenin en büyük özelliklerinden biri, ara müzikler ile komşu tonalitelere modülasyonlardır. Gelişmede sıklıkla tema-cevap sıkışmaları görülür.

Fügün 29-75’inci ölçüleri incelenebilir.

Sonuç: Bu bölümde strettolar yani partilerin konu tamamlanmadan birbirini keserek yapılan girişler görülür. Modülasyonlara sıklıkla rastlanır. Coda ya da kadansla füg son bulur.

Fügün 75-77’nci ölçüleri incelenebilir.

Fügün Öğeleri

1. Tema, Konu, Öncü (Lat. Dux, Fr. Sujet, Alm.Subjekt, İt. Proposta)

Fügün en önemli unsuru olan tema hangi partide yazılırsa yazılsın aynı karakter ve ritimde yazılır. Temada tek değişiklik nüanslarda yapılabilir. Tema içerisinde yapılan senkop, arpej, aralıklar gibi müzikal fikirler eserin gelişiminde önemli bir rol alır. Füg tonunun birinci, üçüncü, ve beşinci sesleriyle başlar ve biter. Genel olarak ses alanı bir oktavı geçmez. Eser boyunca farklı ton ve partilerde görülür.

Tema, müzik tarihi boyunca değişik şekilde adlandırılmıştır. Örneğin Zarlino, 1558 tarihinde yayımladığı *Le institutioni harmoniche* adlı yapıtında “Soggetto” (Konu) sözcüğünü kullanmıştır. Sonraki dönemlerde konunun ilk gelişi için “Dux” (kılavuz, önder) ya da “Sujet” (konu) kelimeleri kullanılmıştır. (Abraham,1986).

Fügün 1-3’üncü, 7-9’uncu, 13-15’inci, 21-23’üncü, 35-36’ncı, 41-61’inci, 61-63’üncü ölçüleri incelenebilir.

2. Cevap (Lat. Comes, İt.Riposta, Fr.Reponse)

Temanın başka bir partide farklı bir tonda ve farklı bir çizgide duyulmasına “cevap” denir. Cevabın Real ve Tonal olmak üzere iki çeşit kullanımı vardır. Temada bulunan tüm seslerin bir beşli yukarıdan (ya da bir dördü aşağıdan) yazılmasına real cevap denir. Temadaki seslerle değişiklik yapılmasıyla yapılan cevaba ise tonal cevap denir. Cevap, temanın bitimiyle ya da temanın bitiminden sonraki geçiş köprüsünde de gelebilir. “Cevap”, “tema”yı dominant tonalitesinde bazı değişikliklere uğrayarak taklit etmişse “Tonal Füg”, hiç değişikliğe uğramadan taklit etmişse “Real Füg” (Gerçek Füg) denir (Devrim, 2007: 13).

Fügün 3-5’inci, 11-13’üncü, 15-16’ncı, 39-40’inci ölçüleri incelenebilir.

3.Codetta

Füg formunda temadan hemen sonra cevap girmiyorsa yani temayla cevap arasında bağlantı sesleri varsa buna coda ya da codetta denir. Çok kez cevap- tema ya da tema- cevap aralarında bir veya birkaç ölçülük codetta bulunur. Bu codettalar küçük birer köprüdürler. Bu her füğde olmayabilir. (Cangal, 2004: 198).

Fügün 77’nci ölçüsü incelenebilir.

4. Karşı Tema, Karşı Ezgi (Alm. Kontarpunkt, Fr. Contrepoint, İt. Controsoggetto)

Karşı ezgi temadan farklı bir karakterde olup müzikal ve ritmik bakımdan cevabı tamamlayan yapıya verilen isimdir. İki çeşit karşı ezgi vardır. Füg süresince temayla birlikte seslendirilirken aralık ve ritim yönünden hiçbir değişikliğe uğramadan uygulanan karşı ezgiye saklanılan karşı ezgi, füg süresince temayla birlikte seslendirilirken aralık ve ritim yönünden değişikliğe uğramış karşı ezgiye saklanılmayan karşı ezgi ismi verilir. Temanın iyi bir devamı olan karşı ezgi, ezgisel ve tartımsal yönü ile cevaptan ayrı olmasına karşın, cevap ile gizlice

kaynaşarak bir bütünlüğe ulaşır, onu zenginleştirir, onun belirgin olmasını sağlar ve hiçbir zaman onu örtmez (Cangal, 2004: 194).

Fügün 3-5'inci, 11-13'üncü, 15-16'ncı, 39-40'ıncı cevap ölçüleri içinde incelenebilir.

5. Ara müzik (Fr. Divertissement, Ing. Episode)

Fügde armoniyi zenginleştirmek veya tamamlamak amacıyla yer alan bölmelere ara müziği veya serbest bölmeler denir. Bestecinin müzikal olarak bestecilik yeteneğini gösterdiği bu bölme fügde temanın önceki seslenişi ile sonraki seslenişini birbirine bağlamak amacıyla kullanılır. Tema ve cevaplar arasında bağlantıyı sağlayan küçük ezgisel gidişler vardır. Bir füğün bölümleri arasındaki ara müzikleri genellikle tema veya karşı ezgi parçacıkları üzerine kurulmuş tonalite değişimli (modülasyonlu) köprülerdir (Cangal, 2004: 200)

Fügün 5-6'ncı, 9-10'unucu, 17-21'inci 25-27'nci, 37-38'inci, 63-74'üncü ölçüleri incelenebilir.

6. Sıkışma (Stretto)

Stretto İtalyanca dar, sıkışık anlamına gelmektedir. Ses partilerinin konu tamamlanmadan birbirlerini keserek ve birbirlerini sıkıştırarak temaya giriş yapmalarına stretto denir. Genellikle strettolar füğün sonlarına doğru daha fazla duyulur.

Fügün 23-25'inci ölçüleri incelenebilir.

7. Pedal

Fügün sonunda coda veya isteğe bağlı pedal yer alır. Pedal tonik veya dominant sesinin bas partisinde uzamasıdır (Feridunoğlu, 2004: 111)

BWV998 Füg Analizi

SERĞİ Johann Sebastian BACH

TEMA _____ CEVAP _____

Flute

5 ARA MÜZİK _____ TEMA _____

9 ARA MÜZİK _____ CEVAP _____

12 TEMA(basta) _____ CEVAP(basta) _____

16 ARA MÜZİK _____

20 TEMA _____ STRETTO _____

24 ARA MÜZİK _____

28 KADANS Fine GELİŞME _____

2

BWV998 Füg Analizi

31

33 TEMA

35 ARA MÜZİK

37 CEVAP

39 ARA MÜZİK

41

43

45

47

BWV998 Füg Analizi

3

49

51

53

55

57

59

TEMA

61

ARA MÜZİK

63

66

4 BWV998 Füg Analizi

69

72

TEMA

75

CODA

D.S. al Fine

SONUÇ

Johann Sebastian Bach’ın Prelud Fug Allegro BWV 998 numaralı eseri aslında lavta ya da klavsen için yazılmıştır. Eserin, orijinal tonu mi bemol majördür fakat bu eserin gitara en uygun duate yapısına sahip olan re majör tonunda yorumlanması tercih edilmektedir. Füg formunun birçok ögesini içerisinde barındırdığı için bu eser üzerinden örnekleme yapılmıştır.

Johann Sebastian Bach’ın Lavta için yazdığı BWV 998 numaralı eser sanatçı tarafından 1735 yılları civarında Almanya’nın Saksonya eyaletinde bulunan Leipzig’de bestelenmiştir. birçok eser, gitar için adapte edilmiş ve bu çalgı için döneme ait geniş bir repertuar oluşması sağlanmıştır. Bach’ın bu eserinin orijinal ismi “Prelude pour la Luth” olduğu ve bugünkü çalınan haline Carl Philipp Emmanuel Bach tarafından getirildiği bilinmektedir.

Eserin tonal yapısı şu şekildedir:

BÖLÜMLER	ÖLÇÜLER	TONALİTE
Sergi (A)	1-11	(D) I (tonik)
	11-13	(G) IV (alt dominant)
	15-17	(D) I (tonik)
	17-25	(G) IV (alt dominant)
	26-31	(D) I (tonik)
Gelişme (B)	31-35	(A) V (dominant)
	35-37	(D) I (tonik)
	39-41	(G) IV (alt dominant)

	42-49	(Bm) VI
	49-61	(A) V (dominant)
	61-63	(D) I (tonik)
Sonuç	75-77	(D) I (tonik)

Bu çalışma füg biçimi hakkında mümkün olduğunca ayrıntılı bilgi vermek ve bu konuda çalışma yapacak olan müzisyenlere örnek olması amacıyla yapılmıştır. Uygulanan bu yöntemin diğer eserlerin füg bölümlerinin çalışılmasında rehber olarak izlenebileceği, öğrencilerin bu tür eserlerin önemini daha fazla anlayabilmeleri ve faydalanmaları konusunda yararlı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Abraham, I. (1986). *An Exhibition Of Sculpture Models For Projects*. U.S.A: The Gallery Press.
- Büke, A. (2001). *Bach Yaşamı ve Eserleri*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Cangal, N. (2004). *Müzik Formları*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Devrim, S. At, (2007). *J. S. Bach 48 Prelüd- Füg*. İstanbul: Bu Yayınevi.
- Feridunoğlu, L. (2004). *Müziğe Giden Yol*. İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Hodeir, A. (2007). *Müzikte Türler ve Biçimler*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- İlyasoğlu, E. (1996). *Zaman İçinde Müzik*. İstanbul:Yapı Kredi Yayınları.
- Orhansay, G. (1986). *Bach Kılavuzu*. İzmir: Küğ Yayını.
- Reimann, H. (1896). *Dictionary of Music*. London: Augener Ltd.
- Say, A. (1985). *Müzik Ansiklopedisi*. Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları.
- Usmanbaş, İ. (1990). *Müzikte Biçimler*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi Devlet Konservatuvarı Yayınları.